

Mats Wingborg

Fattigdomens framtid

Har den globala kapitalismen förbättrat eller försämrat livet för världens allra fattigaste? Arena bad Mats Wingborg berätta sanningen om världens utveckling och svaret blev: visst har det blivit bättre – men inte på grund av globaliseringen.

I dag finns 1,2 miljarder djupt fattiga människor i världen, enligt Världsbankens beräkningar. Det är lika många som för tio år sedan, men sedan dess har jordens befolkning ökat med en miljard. Det betyder alltså att så mycket som en miljard människor har lyfts ur fattigdom.

Nu råder visserligen oenighet om hur denna enorma förändring ska värderas. Enligt den biståndspolitik som antagits av länder som Tyskland och Belgien är målet att minska det totala antalet fattiga och då har ju ingen förbättring skett. Men om vi i stället godtar det mål som formulerats av länder som Schweiz och Frankrike – att det väsentliga är att minska *andelen* fattiga – då har världen blivit bättre. Den svenska regeringen har ingen uttalad linje i denna fråga, men normativa skäl talar för att det är minskningen av den andelen fattiga som är det rimligaste målet, åtminstone så länge inte det absoluta antalet fattiga ökar. I annat fall bortser vi från den positiva faktorn att allt fler lever ett materiellt drägligt liv.

Debatten är också livlig om vilket mått på fattigdom som är mest lämpligt. Ovan nämnda statistik bygger på Världsbankens definition, att en "djupt fattig" person är en som har mindre än en amerikansk dollar per dag att leva på. Måttet är dessutom köpkraftsanpassat för att utjämna skillnader i lokala prisnivåer. Andra definitioner sätter inkomstribban högre, exempelvis vid två dollar per dag. Då blir antalet fattiga i världen fler, men minskningen av andelen fattiga kvarstår.

En vanlig kritik av alla dessa fattigdomsdefinitioner är att genomsnittliga inkomster säger alltför lite om människors välfärd. Därför mäts fattigdom ofta i mer komplicerade index som tar hänsyn till en rad olika välfärdsindikatorer. Men även om vi exempelvis undersöker förändringarna av andelen barn som går i skolan eller förändringen av medellivslängd – så har förbättringen i fattiga länder varit imponerande: i Indien går allt fler barn i skolan, i ett land som Tunisien slutför varannan elev gymnasieutbildningen, i Bangladesh har medellivslängden ökat från 38 år 1960 till 59 år i dag – och i Shanghai är medellivslängden till och med högre än i USA.

Höjningen av det globala välståndet tas ofta till intäkt för att globaliseringen och den allt mer avreglerade världsekonomin har gjort underverk.

Men så enkelt är det inte. I själva verket förbättrades BNP per capita i fattiga stater betydligt snabbare under perioden 1960–1980 jämfört med 1980–2000, trots att det ju är den senare perioden som präglats av öppenhet i världsekonomin. Enligt en ny amerikansk studie – *The Scorecard on Globalization 1980–2000* – skulle medborgarna i utvecklingsländerna ha haft en dubbelt så hög inkomst i dag om den ekonomiska tillväxten hade varit lika snabb 1980–2000 som 1960–1980. Särskilt dramatisk har tillbakagången i ekonomin varit i afrikanska stater söder om Sahara och i forna Sovjetunionen. Men även i Latinamerika har ekonomin stagnerat. Den sammantagna bilden visar på en kraftig ekonomisk inbromsning. I över 80 länder i världen var BNP per capita högre 1990 än i dag. Den amerikanska studien visar dessutom att höjningen av välfärden avstannat eller avtagit. De stora framstegen när det gäller medellivslängd, utbildning och barnadödlighet skedde 1960–1980 och inte de två senaste decennierna.

En politisk slutsats

Ett undantag från trenden är Östasien och i synnerhet Kina. Där har både ekonomi och välfärd fortsatt att förbättras i snabb takt, vilket också lett till en imponerande minskning av antalet fattiga. Den ekonomiska tillväxten i Kina har på 15 år lyft 250 miljoner människor ur djup fattigdom.

För att minska fattigdomen i utvecklingsländer är ekonomisk tillväxt nödvändig, men även inhemska klassrelationer och fördelningspolitik spelar en mycket viktig roll. I en stor norsk studie – *Globalisation and Inequality* (Norwegian Ministry of Foreign Affairs 2000) – är utgångspunkten hur BNP per capita har förändrats i utvecklingsländer. Därefter har länderna viktats i relation till befolkningens mängden och resultatet blir att jämlikheten ökat, främst beroende på den ekonomiska tillväxten i Kina. Ja, enligt studien skulle jämlikheten överhuvudtaget inte ha ökat utan Kina.

En annan stor studie – *True World Income Distribution (The Economic Journal 112, 2002)* – ger en dystrare bild. I den är utgångspunkten de förändrade ekonomiska relationerna mellan världens hushåll. Resultatet blir att klyftorna ökat kraftigt och återigen spelar Kina en huvudroll i förklaringen. En bidragande orsak till att klyftorna mellan världens hushåll har ökat är nämligen de snabbt ökande inhemska klyftorna inom Kina och i viss mån också i Indien. I Kina har dock tillväxten varit så snabb att den har kunnat svälja både minskad fattigdom och ökade klyftor.

På en punkt kan vi dra en politisk slutsats av den globala välfärdsforskningen.

Fattiga stater utsätts i dag för ett kompakt ideologiskt tryck att satsa på en snabb avreglering av handelshinder eftersom de annars inte får lån och krediter från Världsbanken och Internationella Valutafonden. Företrädare från Världsbanken hävdar till och med att fattiga stater ska tvingas att konkurrensutsätta utbildning och hälsovård. Särskilt hårdföra i sin argumentation är nyliberaler och från deras håll hävdas att ekonomisk avreglering är enda vägen till utveckling.

Verkligheten har emellertid visat sig mer komplicerad än så. I Latinamerika har avregleringen gått längst och där står ekonomin nästan stilla. Under perioden 1960–1980 var den ekonomiska tillväxten i Latinamerika 70 procent. 1980–2000 sjönk tillväxten till 20 procent. Det finns många fler exempel på fattiga stater som har avreglerat sin politik men ändå uppvisar en katastrofal ekonomisk utveckling. Det mest härresande exemplet är kanske Haiti med

ekonomisk kräftgång trots långtgående liberaliseringsprogram. Andra stater har utvecklats snabbt under perioder där delar av den egna produktionen varit skyddad av handelshinder, som Sydkorea och Taiwan, eller som på senare år Nordafrika, Mauritius och Ekvatorial Guinea.

Enögda nyliberaler

Felet i den nyliberala ansatsen är ensidigheten och den oproportionerliga betoningen av handelsliberaliseringar. Alternativa vägar till utveckling, där inhemska statliga reformer för att förbättra utbildningen eller förändra jordägandet, underkänns på förhand. I själva verket är det nyliberala budskapet ofta skraddarsytt för storföretagens preferenser och går ut på att fattiga stater ensidigt ska tvingas genomföra kostsamma reformer i syfte att skapa nya marknader åt företagen.

Det omvända budskapet – att utvecklingsländer alltid bör skydda sin marknader – är emellertid lika fel, och en vettig kritik av den nyliberala ståndpunkten tar därför fasta på annat. För det första att det finns flera vägar att nå utveckling och detta vägval bör beslutas av de fattiga staterna själva. För det andra att de absolut fattigaste staterna under perioder kan behöva använda tullskydd för skydda livsmedelsproduktionen och grundläggande välfärd. Under de senaste tio åren har till exempel gruppen av de absolut fattigaste länderna gått från att vara mer eller mindre självförsörjande till att bli nettoimportörer av livsmedel, något som skapat undernäring eftersom länderna saknar valuta för att köpa tillräckligt med livsmedel.

En som effektivt blotlägger nyliberalernas svaga argumentation är något överraskande Anders Wijkman, kristdemokraternas biståndsexpert. Så här skriver han i en reservation i den offentliga utredningen *En rättvisare värld utan fattigdom (SOU 2001:96)*:

Frihandeln har på något sätt blivit ett mål i sig. [...] Det finns mycket forskning som pekar på att ett i allt väsentligt symmetriskt handelssystem, typ WTO, inte är en organisation som är bäst ägnad att hjälpa de allra fattigaste länderna. [...] Fattiga länder, med litet att erbjuda på världsmarknaden annat än råvaror, behöver speciella villkor på handelsområdet för att inte marginaliseras. Subventioner kan behövas både till inhemska industri under ett uppbyggnadsskede samt till det inhemska jordbruket, inte minst småbönderna.

Published 2002–06–01
Original in Swedish
Contribution by Arena
© Arena